

**УМОВИ ПРАЦІ ТА ПРОМИСЛОВИЙ ТРАВМАТИЗМ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ДОНБАСУ
У 1920-і рр.**

Проаналізовано питання політики радянської влади, спрямованої на подолання недоліків на виробництві, пов'язаних з проблемами техніки безпеки та охорони праці в Донбасі у 1920-х рр. Звернено увагу на умови праці робітників та технічної інтелігенції вугільно-промислового регіону.

The questions of Soviet power's policy which was due to the overcoming of shortcomings in the production, connected with the problems of safety and labor protection in Donets Basin in 1920's are analyzed. Is is paid an attention on the working conditions of workers and technical intelligentsia of coal mining region.

Вугільна промисловість є стратегічною галуззю країни. Глобальним концентратом розвитку останньої є вугільно-промисловий регіон – Донецький басейн, важка промисловість якого на сучасному етапі потребує реформування, адже тенденція зменшення виробничих потужностей занадто характерна для сьогодення. Серед основних чинників, які спричинюють зазначене гальмування розвитку, поряд з макроекономічними, внутрішньогалузевими, регіональними, вирізняються, на нашу думку, і причини, викликані халатним відношенням до техніки безпеки на виробництві та забезпечення відповідної охорони праці робітництва. Нерентабельність низки копалень, через вказані недоліки, доволі тенденційно призводить навіть до ліквідації шахт. Історичний ракурс відображає подібну картину минулого, особливо у 1920-і роки, коли погані умови праці робітництва регіону не залишали байдужими органи влади, але через економічне відставання та, у той же час, необхідність модернізації промисловості, ставали перед вибором: кількість чи якість. Доволі часто доводилося нехтувати одним заради іншого, ризикуючи людським життям.

Радянська історіографія, заради висвітлення на високому рівні перед Європою картини високоіндустріального розвитку держави, доволі часто вдавалася до "замовчування" великої кількості нещасних та смертних випадків на виробництві. Більш об'єктивними були джерела 1920-х рр., в яких авторами відображені вказані показники, до того ж, тоді висвітлювалися й методи боротьби з тими, хто порушував встановлені на законодавчому рівні правила. Нині, недоліки, що існували у важкій індустрії в Донбасі у зазначений час, у наукових регіональних працях розглядаються лише у рамках аналізу підготовки робітничих кадрів для промисловості країни [1, 210 с.] та з'ясування проблем, з якими спіткалася інженерно-технічна інтелігенція Донбасу [2, 277 с.]. Лише у праці "Інженерно-технічна інтелігенція Донбасу (кінець 1920-х – 1930-і роки): формування, умови життя, діяльність" є аналіз проблем травматизму, в основному ж, доробки присвячені житлово-побутовим аспектам. Солідною є праця дослідниці Мовчан О.М., в якій у рамках відображення умов праці робітників УСРР, приділена увага й проблемам Донбасу у даному напрямку [3, 312 с.].

Грунтовну інформаційну базу складають документи Центральних архівів України (ЦДАВОВУ та ЦДАГОУ), Державного архіву Луганської області та праці 20-х років минулого століття.

Об'єктом даної розвідки є політика радянської влади, спрямована на подолання недоліків на виробництві, пов'язаних з проблемами техніки безпеки та охорони праці, а предметом – умови праці робітників та технічної інтелігенції вугільно-промислового регіону. Метою статті є аналіз досвіду минулого щодо врегулювання проблем з техніки безпеки та охорони праці у вугільно-

промисловому регіоні – Донбасі у 1920-х рр. Передбачається розв'язання завдань, спрямованих на з'ясування причин невідповідного розвитку ОП та ТБ у 1920-х рр., аналіз статистичних показників нещасних випадків, висвітлення дій керівництва та поведінки робітництва у зв'язку з негативними явищами у промисловості через недотримання правил ТБ, як з боку адміністрації, так і з боку задіяних робітників у виробництві.

Після революційних змагань (Жовтень 1917 р., громадянська війна) промисловість країни зазнала руйнації. Постає необхідність у її відновленні. Нова влада вдалася до кардинальних заходів щодо відбудови промислових регіонів, в яких концентрувалися найбільші та найпотужніші підприємства, шахти, установи, де необхідно було відновити, у першу чергу, довоєнний рівень виробництва. Велику надію поклали на Донецький кам'яновугільний басейн. Сам регіон, як і всі інші, підлягав адміністративно-територіальному поділу, який позначився на всій країні. Але Донбас особливо потребував врегулювання питання кадрової політики у технічному напрямку, тобто максимального залучення в промисловість інженерно-технічних робітничих представників. До того ж, через гостру кризу, яку переживала промисловість Донбасу, з 1604 шахт басейну станом на літо 1920 р. працювало лише 981 [4, с. 157].

То ж, 16 квітня 1920 р. Рада праці й оборони (РПО) прийняла рішення про повернення на шахти всіх кваліфікованих робітників гірничодобувної промисловості у віці від 18 до 50 років. І вже станом на літо 1920 р. кількість шахтарів збільшилася з 83 до 125 тис. Підвищенню виробництва праці сприяла мілітаризація вугільної промисловості [5, с. 160].

Але, оскільки виробництво необхідно було збільшувати, потребувалося змінити темпи роботи. Крім того, стрімке поповнення регіону часто слабо кваліфікованими кадрами призводило до зворотного боку справи, тобто її гальмування. То ж, 1920-ті рр. відзначилися складною ситуацією, пов'язаною з врегулюванням проблем техніки безпеки та охорони праці, тобто покращення умов праці на виробництві. Особливо дана проблема була гостро відчутною з проголошенням курсу на індустріалізацію у 1925 р.

У січні-лютому 1922 р. відділ охорони праці ВЦСПС обстежив умови праці на деяких підприємствах Донбасу. Безліч шахт регіону мали застаріле обладнання, наприклад, низка котлів погрожувала зривом, була несправною арматура. Були зношеними канати шахтних підйомників, майже скрізь відсутні запасні лампочки. Це все свідчило про можливість нещасних випадків [6, с. 176].

Статистичні дані будуть підтвердженням наведеного нижче результату. Так, виробничий травматизм у Донбасі у першій половині 1920-х рр., свідчить дослідниця Мовчан О.М., з розрахунку на 10 тис. робітників, був таким [7, с. 33]:

Роки	Всі випадки травматизму	Випадки тяжкого травматизму	Смертні випадки
1921-22	1000	150	16
1922-23	1410	120	11
1923-24	1590	40	12
1924-25	1860	38	11

Дані таблиці свідчать, що загальна кількість випадків травматизму дедалі зростала, але незначним чином зменшилися показники смертних випадків та тяжкого травматизму станом на 1925 р.

Ситуація не покращилася і в подальшому. Навпаки, як зазначено в архівних документах, "...говорити про правильну постановку охорони праці та техніки безпеки (у Луганській окрузі – *авт.*) – безумовно не доводиться, оскільки до ідеалу у цьому відношенні окрузі ще далеко. Звичайно такий стан справ ОП та ТБ спонукав до виникнення нещасних випадків [8, арк. 41], які постійно зростали й у другій половині 1920-х рр.

Якщо вдавалося скоротити реальні показники, то їхня частка не відбивала реальних цифр. Наприклад, за 1926/27 календарний рік по тресту "Донвугілля" відсоток нещасних випадків на 1000 осіб трудящих знизився на 0,9% (проти 1925 р.). Для порівняння, інші рудоуправління давали значно інші показники: у Будьонівці кількість збільшилася на 34%, Червонотворчому – на 31,9%, Снежнянці – 42,1%, Гришино – 86,3% та лякаючий відсоток був характерний для Чистяківки – 226%.

Таке збільшення нещасних випадків багато господарників пояснювали новим складом кадрових робітників. Хоча, наприклад, на Кадіївці кількість трудящих збільшилася на 59,9%, а кількість нещасних випадків зменшилася на 37%; Раковка – зростання робітників на 29,2%, а нещасні випадки знижені на 10%; Боково-Антрацит: робітників збільшилося на 40,1%, а нещасних випадків зменшилося на 32%. Такими ж прикладами могли слугувати Брянський, Голубівський, Краснодон, Паркоммуна, Сорокіно та ін. Але проблема нещасних випадків коренилася значно глибше, адже в першу чергу вона була пов'язана з недостатнім фінансуванням техніки безпеки, використанні кредитів на неї, або їхньому використанні за непрямим призначенням. Останнє особливо відносилось до тресту "Південсталь", де кількість нещасних випадків постійно йшла вгору: проти 1925 р. по Сталінському комбінату збільшилася на 2%, Макіївці – на 15%, містечку Єнакієве – на 80% [9, арк. 177].

Зростала кількість нещасних випадків і зі смертельним результатом [10, арк. 179]:

Рудоуправління	Кількість нещасних випадків на 1000 населення	Зі смертельним результатом
Первомайське	274,22	4,09
Краснодонське	140,7	3,98
Красногвардійське	402,0	1,22
Будьоновка	366,61	0,97

Як свідчать дані таблиці, за показниками смертності від нещасних випадків лідерами були Первомайське та Краснодонське рудоуправління. Деяко скромніші дані характерні для Червоногвардійська та Будьонівки.

Нещасні випадки за перше півріччя 1927 р. за окремими рудоуправліннями мали такі показники [11, арк. 509]:

Назва рудоуправління	Разом нещасних випадків	На 1000 осіб трудящих	Відсоток постраждалих від нещасних випадків	
			Разом	У т.ч. загиблих
Будьонівське	2216	169,5	82,9	23,1
Макіївське	2518	180,3	90,1	29,4
Сталінське	2959	178,0	82,9	34,7
Чистяківське	1950	175,3	87,1	28,7
Должанське	894	183,8	73,4	17,1
Горлівське	1201	107,8	83,8	35,8
Гришинське	841	170,3	86,3	26,0
Єнакієвське	1693	229,3	80,3	30,8
Щербинівське	1681	177,8	83,2	33,3

Серед "лідерів" щодо загальної кількості нещасних випадків вирізнялися Сталінське та Макіївське рудоуправління. Найменша кількість припадала на Должанське рудоуправління. Але й такі, як Будьонівське, Чистяківське, Єнакієвське, Щербинівське та Горлівське також потребували залучення сил задля вирішення питань охорони праці та техніки безпеки на підприємствах ру-

доуправлінні на відповідному рівні, чого у 1920-ті роки бракувало у значній мірі.

По матеріальним же причинам кількість нещасних випадків по трестам за 1926 р. та по окремим рудоуправлінням за 1927 р. розподіляється таким порядком [12, арк. 505–506]:

Найменування трестів та рудників	Від обвалів породи	Від падіння у виробку	Від забоїв важкими предметами
Донвугілля	24,9	10,8	43,6
Південсталь	32,4	2,9	44,1
Транспорткопі	22,9	5,2	44,1
Хімвугілля	29,4	2,7	49,3
Будьонівське рудоуправління	26,3	38,2	17,8
Щербинівське рудоуправління	23,3	0,7	54,0
Должанське рудоуправління	26,5	7,0	36,0

Отже, дані таблиці свідчать, що загальне зростання нещасних випадків ставалося головним чином через причини технічного та матеріального порядку.

Взагалі, фактори, які спричинювали порушення законодавства та постанов у сфері охорони праці та техніки безпеки мали глибоке коріння. Доволі часто даними проблемами нехтували як робітники, так і керівництво. Інколи подібні аспекти проявлялися у типовому іг-

норванні елементарних правил. Наприклад, у 1922 р. на фарфорових заводах Донбасу було зареєстровано велику кількість захворювань. Виявилось, що через тяжкі умови праці, робітник-хімік не жив більше 33-х років. Норми видачі робітникам на важкому виробництві спеціального молока, як нейтралізуючої речовини, були затверджені ще 1.12.1921 р. (1,5 пляшки на добу), але до вказаного часу вони не були реалізовані на практиці

та не втілені в життя. Деякі підприємства, видаючи спецмолоко нижче норми, доплачували робітникам грошима за існуючими ринковими цінами, отримуючи такі зі статбюро [13, арк. 33]. І таких прикладів було безліч.

До того ж, загальний стан самих підприємств був незадовільним. З'їзд робітників та технічних інспекторів Єнакіївського повіту від 2.07.1920 р. констатував, що стан промисловості був жахливим, оскільки на всіх підприємствах відчувалася нестача технічного устаткування. Котли знаходилися у поганому стані, а на деяких підприємствах вони становили небезпеку, оскільки могли вибухнути (рудники Агаркова, Бунге та ін.). Скрізь була нестача рудничних канатів: не тільки запасних, а й наявних, зносилися та потребували заміни новими. Спостерігалася нестача рудничних ламп із запобіжними сітками, що могло призвести до повної зупинки деяких рудників (наприклад, Нелепівського та ін.) [14, арк. 35].

Навіть наприкінці досліджуваного періоду проблема не досягла свого кінцевого вирішення. Як свідчать архівні документи, спостерігалися ненормальні обставини з видачею спецодягу на підприємствах. У 1929 р. по підприємствах тресту "Донвугілля" деякі види спецодягу не видавалися більше 6 місяців. Не кращою була справа і з підприємствами "Південстали". Крім того, деякі господарники підприємств замість спецодягу видавали гроші. Усе зазначене викликало обурення робітників [15, арк. 72–73].

Зазначені умови безперечно спричинювали травматизм, перше місце за рівнем якого посідала вугільна промисловість. У середині 20-х років лише 13% шахт Донбасу було забезпечено нормальною вентиляцією, а 17% газових шахт взагалі не мали вентиляції [16, с. 77]. Але влада, переймаючись проблемами травматизму на виробництві серйозно ставилася до вказаних питань. У боротьбі з порушенням правил техніки безпеки та охорони праці, керівні органи зверталися до перегляду причин та введенню каральних заходів задля скорочення відсотку нещасних випадків на шахтах та підприємствах, особливо у промисловому Донбасі, оскільки вугільна промисловість концентрувала доволі серйозні дані щодо випадків на виробництві, як загального, так і смертельного характеру. Наприклад, Луганським окружним відділом праці у 1925–1926 рр. з метою боротьби з травматизмом розроблено низку заходів, які передбачалося систематично проводити, а саме: 1) обстеження усіх смертних, тяжких та масових нещасних випадків; і на основі цих обстежень пред'явлення підприємствам конкретних вимог для усунення матеріальних причин нещасних випадків; 2) обстеження виробничих одиниць чи особливого характеру виробництв шкідливих по травматизму; 3) притягнення винних та відповідальних за порушення обов'язкових постанов по техніці безпеки, які привели до нещасних випадків [17, арк. 66].

Звичайно, рівень покарання був різним. Як зазначив дослідник О.Струченков, найбільша кількість стягнень припадала на техперсонал копалень. На початку 1928 р. 118 з 933 опитаних інженерно-технічних працівників притягалися до відповідальності, причому 52,5% за нещасні випадки, 10,7 – за порушення трудового законодавства, 6,8% за халатне ставлення до роботи [18, с. 114]. Судячи з дослідження вказаного автора, з одного боку від ІТП вимагали за будь-яку ціну виконувати план, а з іншого боку – строго дотримуватися інструкцій щодо організації робіт та забезпечення їхньої безпеки [19, с. 260–274].

Але такий стан справ не влаштував владу щодо погіршення умов виробництва. То ж, вимагалось щонайшвидше покращити умови техніки безпеки. Задля підсилення впливу органів праці на виконання трудового законодавства, уряд видав закон, який надавав інспекторам праці право накладати адміністративне стягнення на адміністрацію установ і підприємств за порушення норм трудового законодавства [20, с. 187]. Не обходилося і без вирішення питань порушення правил ТБ та ОП на виробництві без карного вироку. Лише по спілці гірників станом на 1929 р. виключно за порушення норм техніки безпеки було притягнуто до суду 216 інженерно-технічних працівників, з яких більше половини було визнано винними [21, с. 114].

У цілому ж, утілення на виробництві заходів щодо поліпшення охорони праці робітників передбачало в першу чергу збільшення асигнування коштів, розширення мережі периферійних лабораторій і санітарних кабінетів та проведення науково-дослідних робіт НКПраці та НКЗдоров'я. У Донбасі з метою поглибленого вивчення рятувальної справи в гірничій промисловості у даному напрямку, відкрито науковий інститут у Макіївці, завданням якого було обслуговування гірничої справи всього союзу [22, с. 186].

У рамках політики боротьби з прогалинами в техніці безпеки та охороні праці, окремим питанням було нормування праці малолітніх, підлітків та жінок. Хоча даним питанням уряд й переймався доволі серйозно, на місцях часто не дотримувалися законодавства, порушення якого призводило до небажаних наслідків. Ще 4.07.1919 р. усім відділам обліку та розподілу робітничої сили, усім інспекторам праці була дана вказівка "згорі" щодо відправлення на роботу малолітніх, "... які мали жити своєю працею через тяжкий матеріальний стан". Відповідно виданого циркуляру: на роботу направлялися малолітні віком не молодші 14-ти років; ... і лише на ті роботи, які не представляли небезпеку розвитку та здоров'ю дитячого організму. У такому разі, відсутність шкідливості для малолітніх вимагали підтверджувати місцевим санітарним інспектором, у випадку відсутності такого – санітарним лікарем відділу охорони здоров'я і в крайньому випадку лікарем підприємства сумісно з фабрично-заводським комітетом [23, арк. 63].

Але у 1920-х рр. радянське керівництво, як зазначає О.М.Мовчан, за допомогою видання Кодексу, встановило нову вікову межу – не молодші за 16 років, у чому випереджало країни Західної Європи у даному векторі трудового законодавства. Актуальним було й питання використання жіночої праці у виробничій сфері, особливо в нічний час, що було неприпустимим у першій половині 20-х років. Жінки також звільнялися від робіт протягом 8 тижнів до родів і 8 тижнів після родів зі збереженням повного заробітку і наданням їм безкоштовної медичної допомоги. Матерям-годувальницям, які працювали, через кожні 3 години роботи надавалася перерва на 30 хвилин, аби погодувати дитину [24, с. 273–274]. Пом'якшення спостерігалось у 1925 р., коли було фактично скасовано заборону на нічну працю жінок [25, с. 17, 20].

Але реалії дещо відрізнялися від теоретичних детермінацій, і статистично відбилися у певних арифметичних показниках. Так, наприклад, у 1920-му році на копальнях регіону, картина була такою [26, с. 67–68]:

Назва рудника	Загальна кількість робітників на рудниках	Кількість працюючих малолітніх та підлітків		
		до 14 років	від 14 до 16 років	від 16 до 18 років
Софіївський рудник Петровських державних заводів колишнього Русько-Бельгійського Металургійного товариства	1569	15	51	76
Загальна кількість – 142 особи				
Веровський рудник Петровських державних заводів колишнього Русько-Бельгійського Металургійного товариства	1645	14	118	70
Загальна кількість – 202 особи				

Як бачимо, дані таблиці підтверджують той факт, що на практиці застосовувалася праця малолітніх віком до 14 років. І хоча із загальною кількістю працюючих на підприємстві, показники, порівняно незначні, але вони доволі показові у порівнянні з юнаками від 16 до 18 років. До того ж, у 1920-х рр., як зазначив дослідник А.Клімов, будь-яка спроба молоді поставити питання про умови праці, або про її пристойну оплату засуджувалася [27, с. 76].

Стосовно експлуатації жіночої праці, то на Софіївському руднику працювала 101 жінка. З цієї кількості під землею – 16 осіб жіночої статі. На Веровському руднику кількість працюючих жінок була дещо більшою – 275 осіб, з яких 51 – під землею.

Перші роки індустріалізації, спричинені стратегічною метою, вимагали "делікатного" підходу владних органів щодо порушення питання поліпшення умов праці на виробництві, хоча гучно декларувалися. Документи кінця 20-х років свідчать, що загальна кількість нещасних випадків за 1928/29 р. і розподіл їх по окремим видам промисловості Артемівської округи свідчила, що по округі призупинилося зростання показника загальної кількості нещасних випадків. Але різко збільшився показник нещасних випадків зі смертельним кінцем [28, арк. 61]. Та чи об'єктивними були показники звітів? – питання нашої наступної розвідки.

1920-ті рр. – час початку індустріалізації, першої п'ятирічки, коли ставилися грандіозні завдання щодо реалізації промислових планів з глобальною потужністю, тобто з високими показниками у занадто короткий термін. Фізично робітнику тяжко було утриматися на хвилі подібного бурхливого стрибка, але ідеологічно керівництво країни вимагало пристосовуватися до подібних реалій. Нерідко пролетарський прошарок вдавався і до бунтівних "витівок", які аніяк не влаштовували "верхівку". Але робітники справедливо вимагали відповідних умов праці як на виробництві, так і забезпечення їх нормальними умовами життя, благами "цивілізації". Однак молода держава з новим керівництвом лише відштовхувалася від епіцентру вирішення вказаних проблем. У цілому, перші кроки були здійснені, у деяких питаннях позитивно (створення законодавчої бази щодо охорони

праці малолітніх та жінок), та в деяких негативно – слабкий рівень політики асигнувань у сферу охорони праці, нераціональне використання коштів, невідповідальність керівництва підприємств та робітників тощо.

1. Куглер С. А. Проблемы подготовки рабочих кадров для промышленности и транспорта Украины в 1921-1941 гг.: (На материалах партийных и общественных организаций Украины): Дис... канд. ист. наук: 07.00.01 / Донецкий держ. ун-т. – Донецьк, 1994. 2. Струченков Олександр Вікторович. Інженерно-технічна інтелігенція Донбасу (кінець 1920-х – 1930-і роки): формування, умови життя, діяльність: Дис... канд. ист. наук: 07.00.01 / Донецкий держ. ун-т. – Донецьк, 2009. 3. Мовчан О.М. Повсякденне життя робітників УСРР. 1920-ті рр. – К.: Інститут історії України НАН України, 2011. 4. Терещенко Ю.І. Великий Октябрь і становлення соціалістическої економіки на Україні. Очерк історії економічної політики (1917-1920 гг.) – К., Наукова думка. – 1986. 5. Терещенко Ю.І. Вказ. Праця. 6. Матюгин А. А. Рабочий класс СССР в годы восстановления народного хозяйства (1921-1925) / А. А. Матюгин. – М.: Наука, 1962. 7. Мовчан О.М. Вказ. праця. 8. Державний архів Луганської області (далі – ДАЛО). – Ф.П.-34. – Оп. 1. 9. Центральний державний архів вищих органів влади і управління України у м. Києві (далі – ЦДАВОВУ). – Ф-2623. – Оп. 1 т. 2. 10. ЦДАВОВУ. – Ф-2623. – Оп. 1 т. 2. 11. ЦДАВОВУ. – Ф-2623. – Оп. 1 т. 2. 12. ЦДАВОВУ. – Ф-2623. – Оп. 1 т. 2. 13. Центральний державний архів громадських об'єднань у м. Києві (далі – ЦДАГОУ). – Ф.1. – Оп. 20. 14. ЦДАВОВУ. – Ф-2623. – Оп. 1 т. 1. 15. ЦДАВОВУ. – Ф-2623. – Оп. 1 т. 2. 16. Деятельность рабоче-крестьянского правительства Украины. Отчет десятому всеукраинскому съезду советов рабочих, крестьянских и красноармейских депутатов / Издательство Секретариата Всеукраинского Центрального исполнительного комитета и управления делами Совета народных комиссаров УСРР. – Х., 1927. 17. ДАЛО. – Ф.П.-34. – Оп. 1. 18. Струченков Олександр Вікторович. Інженерно-технічна інтелігенція Донбасу. Вказ. праця. 19. Струченков О. Умови праці інженерно-технічних спеціалістів промисловості Донбасу в добу радянської модернізації (1928-1940 роки) // Нові сторінки історії Донбасу. 36. Статей. – Кн. 13/14 / Заст. гол. ред. О.В.Стяжкіна. – Донецьк: ДонНУ, 2007. Режим доступу: http://www.rusnauka.com/NPM_2006/Istoria/1_struchenkov.doc.htm 20. Два роки роботи уряду УСРР (1926/27 – 1927/28): Матеріали до звіту Уряду одинадцятому з'їзду рад. – Х., Видання Секретаріату ВУЦВК та Управління справами РНК УСРР. – 1929. 21. Струченков Олександр Вікторович. Інженерно-технічна інтелігенція Донбасу. Вказ. праця. 22. Два роки роботи уряду УСРР (1926/27 – 1927/28). Вказ. праця. 23. ЦДАВОВУ. – Ф-2623. – Оп. 1 т. 1. 24. Шиян К. Борьба робітничого класу України за відбудову промисловості (1921-1925 рр.). – К., 1959 р. 25. Мовчан О.М. Вказ. праця. 26. Складено автором за ЦДАВОВУ. – Ф-2623. – Оп. 1 т. 1. 27. Климов А.О. Історичні краєзнавчі розвідки: монографія / Анатолій Олексійович Климов: Держ. заклад "Луганський національний університет імені Тараса Шевченка". – Видання друге, доп. – Луганськ, Вид-во ДЗ "ЛНУ імені Тараса Шевченка". – 2010. 28. ЦДАВОВУ. – Ф-2623. – Оп. 1 т. 2.

Надійшла до редколегії 22.03.11

Н. Городня, канд. іст. наук, доц.

ЕВОЛЮЦІЯ АМЕРИКАНСЬКО-КИТАЙСЬКИХ ВІДНОСИН В ПЕРШЕ ПОСТ-БІПОЛЯРНЕ ДЕСЯТИЛІТТЯ

Стаття аналізує розвиток американсько-китайських відносин в 1991-2000 рр., провідні чинники впливу на їх еволюцію; основні сфери взаємного інтересу і суперечностей двох держав.

The paper studies U.S.-Chinese relations in 1991-2000, key factors of influence on their evolution, main areas of U.S. and China common interests and contradictions.

Впродовж невеликого історичного проміжку часу американсько-китайські відносини зазнали значних якісних змін, еволюціонувавши з рівня "наддержава – найбільша з країн, що розвиваються", до рівня рівноправних стратегічних партнерів з високою взаємозалежністю, відносини між якими є ключовими для стабіль-

ності світової фінансової й економічної систем, світового порядку в цілому. Аналіз двосторонніх відносин між США і КНР в перше пост-біполярне десятиліття (1991-2000 рр.) дає змогу краще зрозуміти їх подальшу еволюцію, сучасний стан і вплив на міжнародні відносини.